

**ÜÇ ESER:
HAYDAR BABA'YA SELAM, SAZIMIN SÖZÜ, QARDAŞ ANDI**

Dilek TÜRKYILMAZ*

Dünyanın hemen her yerinde etkisini gösteren Avrupa emperyalizmi, İran'daki mevcut Türk devletini ortadan kaldırıp, yerine, İngiltere'ye bağılı bir Pehlevî rejimini ikame ettikten sonra, Azerbaycan toprakları bölünmüş ve halka anayurtlarında anadilleri ile yazmak yasak edilmişti. Bu sebeple Azerbaycanlı şâirler şiirlerini Türkçe yayınlamıyorlardı. Bu yasağı rağmen, eserlerini Türkçe olarak yayınlayabilen birkaç şâir vardı. "İran'da yayınlanan edebiyat ve sanat dergisi "Varlık"ta yer alan bir makalede, bu yasağı hiçe sayarak şiir yazan isimler arasında Şehriyâr, Bulud Karaçorlu Sehend, Sâhir, Kerîmî, İtimâd ve Ali Tebrîzî geçmektedir. Bunlar içinde Türkiye'de en çok tanınanları Şehriyâr, Ali Tebrîzî ve Sehend'dir" (Yıldırım 1980: 2).

Siyasî gelişmelerin doğurduğu bu yapay parçalanmışlığı ortadan kaldırmak için, bugün yeni yazı dillerinin tekrar eski mecrasında buluşup, yaratıcılığı harekete geçirmesine ihtiyaç vardır. İşte bu olgudan hareketle Güney Azerbaycan Türklerinin de manevi yardım ve desteğiyle "Güney Azerbaycan Edebî Yazı Dili Metinleri" adlı bir proje hazırlanmıştır. Prof. Dr. Dursun Yıldırım tarafından basıma hazırlanan bu projenin metinlerini, bu projenin ilk deneyimini, "ilk taşı, anadile dönüş açısından bir özlem taşı" (Yıldırım 2002a:VII) niteliğindeki Mehmedhüseyn Şehriyâr'ın "Haydar Baba'ya Selam" adlı iki uzun soluklu şiiri, temel taşı işlevini gören ikinci grubu ise Bulud Karaçorlu Sehend tarafından yazılan "Sazımın Sözü"¹ ve bu eseri tamamlayan "Qardaş Andı" isimli ve ilk kez yayınlanan eserler oluşturmaktadır.

Mehmedhüseyn Şehriyâr'ın *Haydar Baba'ya Selam* (Yıldırım 2002a) adlı eseri çeşitli dillerde yayınlanmasının yanı sıra Türkiye'de de hem müstakli hem de parçalar halinde yayınlanmıştır. Sadece 20. asır Türk şiirinin değil, aynı zamanda dünya edebiyatının da en büyük şiir ustalarından biri olarak kabul edilen Mehmedhüseyn Şehriyâr'ın bu eseri, onu, kendi şöhretinin zirvesine taşımıştır.

İlk eser, Sözbaşı (s. V-XVII) ve Mehmedhüseyn Şehriyâr'ın hayatının anlatıldığı (s. XVII-XXIV) bölümlerle başlamaktadır. Daha sonra şâirin çocukluk çağlarını geçirdiği Hoşgenap köyünü, köyün büyüklerini, arkadaşlarını ve eski günleri anlatan "Haydar Baba'ya Selam-I" (s. 2-54) ve şâirin uzun yıllar sonra yaşlanarak, köyü Hoşgenap'a geri dönüşünü, köyün yaşlılarından, oyun arkadaşlarından, eski günlerden bir iz, bir haber bulamayışını anlattığı "Haydar

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi.

¹ Bu eserin önceki yayını için bkz (Yıldırım 1980).

Baba'ya Selam-II" (s. 54-87) başlıkları altında yer almaktadır.

Şehriyâr şiirlerini 11'li hece ölçüsüyle ve beşlikler halinde yazmıştır. Bu metinlerin dizisinde Sehend'in eserlerinde de takip edilecek yöntem izlenmiştir. Metinler, yeni ve eski Türk alfabeleriyle dizilmiştir. Her sayfanın karşısında metnin eski harfli şekli yer almaktadır. Bu şaheserin Türk edebiyatı için sadece bir şiir kıymeti ifade etmediği belirtilmiş ve eserin önemi "yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türk ve dünya şiirini bu şaheser kadar derinden etkileyen ve toplumun dirilişine ışık tutan bir başka eser yeryüzünde yazılıp, yaratılma"dığı (Yıldırım 2002a: XXIII) vurgulanmıştır.

"Sazımın Sözü" ve "Qardaş Andı" adını taşıyan dört ciltlik eserden "Sazımın Sözü", Bulud Karaçorlu Sehend'in sağlığında, 1965 yılında Pehlevî rejiminin baskıcı yönetimi sırasında, kaçak olarak basmayı başarabildiği, Kitab-ı Dedem Korkud boylarını <hikâyelerini> Azerbaycan Türkçesi ile nazma çektiği ve kendisi tarafından bizzat yazılan bazı yeni şiirlerinin bir araya getirilip, milli hamaseleri dirilttiği eseridir. "Qardaş Andı" ise Bulud Karaçorlu Sehend'in nazma çektiği ancak yayımlanmadığı diğer boyları ihtiva etmektedir.

Sehend'in, Dede Korkut hikâyelerini günümüz Azerbaycan Türkçesiyle nazma çektiği bu eseri, *Dedem Qorqud'un Dilinden Sazımın Sözü I-II* (Yıldırım 2002b) adıyla tertip edilmiştir. Eserin her iki cildinin başında Sözbaşı (s. V-XVII) ve Sehend'in hayatının anlatıldığı (s. XVII-XX) bölümler verilmektedir. Bu başlangıçtan sonra biricci ciltte sırasıyla "Duxa Qoca Oğlu Deli Dumrul" (s. 2-96), "Dirse Xan Oğlu Boğaç" (s. 96-210), "Qanlı Qoca Oğlu Qanturalı" (s. 210-349) boyları yer almaktadır. İkinci cilt, şâirin Çoban Hasan'a takdim ettiğini söylediği "Qaraçuk Çoban" (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması Destanı) (s. 352-540) hikâyesi ile başlar. Daha sonra "Bekil Oğlu Emren" (s. 540-658), "Tepegöz" (s. 658-768) boyları yer almaktadır. Bu cildin sonunda, "Son Söz Avazına" isimli kısa bir şiir de yer almaktadır (s. 768-771). Buradada metinler, diğer eserde olduğu gibi yeni harfli ve eski harfli Türk alfabeleri ile dizilmiştir ve her sayfanın karşısında metnin eski harfli şekli de bulunmaktadır.

Kitab-ı Dedem Korkud içinde yer alan on iki boydan altısının yer aldığı bu iki ciltlik eserde, her hikâyeden önce şâirin bizzat kaleme aldığı, umumiyetle 11'li hece ölçüsüne sahip ve hayat, insan, dünya ve ölümle ilgili fikirlerini aksettiren şiirleri bulunmaktadır. Şâirin "başlanış" olarak da adlandırdığı bu şiirlerden sonra umumiyetle, "Beyle demiş Qorqud Dede" (s. 34), "Deyir Qorqud Dede'den sazımın dudaqları" (s. 108), "Yene de söyleyip, Qorqud Dede'den" (s. 226) gibi ifadelerden sonra asıl hikâyeye geçilmektedir.

Dedem Qorqud'un Dilinden Qardaş Andı I-II (Yıldırım 2002c) adlı eserde ise, Bulud Karaçorlu Sehend'in sağlığında basmaya fırsat bulamadığı diğer boylar yer almaktadır. Birinci cilt yine Sözbaşı (s. V-XVII) ve Sehend'in hayatının anlatıldığı (s. XVII-XX) kısımlarla başlamaktadır. Daha sonra şâirin 11'li hece ölçüsüyle yazdığı iki dörtlükten oluşan ve hikâyeyi Maragalı Aşık Hüseyin'e takdim ettiğini anlatan "Qardaş Andı" isimli şiir (s. 2) ve tek bir dörtlükten oluşan "Sazımın Sözü" isimli şiir (s. 4) gelmektedir. Bu ciltte yer alan boylar sırasıyla,

"Uşun Koca Oğlu Segrek" (s. 6-106), "Ulaş Oğlu Xan Qazan" (Salur Kazan'ı Oğlu Uruz'un Tutsaklıktan Çıkardığı Destan) (s. 106-198), "Qazan Bey'in Oğlu Uruz'un Dustağ Olması" (s. 198-322), "Qazılık Qoca Oğlu Yiğenek" (s. 322-394)'dir. İkinci cilt ise "Bay Böre'nin Oğlu Bamsı Beyrek" (s. 394-582) hikâyesi ile başlar, ardından "Dış Oğuz'un İç Oğuz'a Yağı Olması" (s. 582-678) hikâyesi gelir. Bu cildin en sonunda "Qurtarış" (s. 678-734) ve "Qurtarışa Qurtarış" (s. 734-773) adlı şiirleri yer almaktadır.

Bu eserde de hikâyelerin öncesinde, yine şâirin umumiyetle 11'li hece ölçüsüyle yazmış olduğu "Üstatname" türü şiirleri yer almaktadır.

Bilindiği gibi Dede Korkut hikâyelerinin nazma çekilmesi 20. asır Türk şâirlerinin birçoğu tarafından denenmiştir². Güney Azerbaycanlı şâir Sehend bu konuda en başarılı isimlerden biridir. Bu başarısında, hiç şüphesiz milletinin içinde bulunduğu felaketi yüreğinin derinliklerinde hissetmiş olması en önemli etkidir. Bu vesile ile Dedem Korkud'un boylarını, mısralara nakşeden büyük şâir Bulud Karaçorlu Sehend'i; "Haydar Baba'ya Selam"ı bize hediye eden büyük şâir Mehemedhüseyn Şehriyâr'ı bir kez daha saygı ve rahmetle anıyor, büyük bir emek ve özenle bu yâdigâr eserleri yeniden hazırlayıp okuyucuyla buluşturan hocamıza şükranlarımızı sunuyoruz.

Kaynaklar

- ÖZARSLAN, Metin, (1998), "Oğuz Kağan Destanı'nda Tarihi, Dinî, Beşerî ve Tabiatüstü Unsurlar", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, [Ed. M. Özarlan- Ö. Çobanoğlu], Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası.
- YILDIRIM, Dursun [Hazırlayan], (1980), *Sazımın Sözü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun [Hazırlayan], (2002a), *Mehemedhüseyn Şehriyâr Haydar Baba'ya Selam*, Ankara: TDK Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun [Hazırlayan], (2002b), *Bulud Karaçorlu Sehend Dedem Qorqud'un Dilinden Sazımın Sözü I-II*, Ankara: TDK Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun [Hazırlayan], (2002c), *Bulud Karaçorlu Sehend Dedem Qorqud'un Dilinden Qardaş Andı I-II*, Ankara: TDK Yayınları.

² Bunlar arasında Basri Gocul, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Yusuf Akgül'ün denemeleri zikredilebilir. Bu konuyla ilgili bilgi için bkz. (Özarlan 1998: 426).